

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด*

THE DEVELOPMENT OF THE MANAGEMENT OF MEDITATION CENTERS OF TEMPLES IN TRAT PROVINCE

พระครูภาวนาปัจจันตเขต (เสรี ธมมานนโท)

Phrakru Phawanapacchantakhet (Seree Thammananto)

วัดธรรมาภิมุข จังหวัดตราด

Wat Thammaphimuk, Trat Province

Corresponding Author E-mail: sriratanachai@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม 2. ศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม และ 3. เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด เป็นการวิจัยผสานวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้บริการ จำนวน 367 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม และ การบริหารจัดการตามหลักสี่ปายะ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม มีจุดแข็งคือ สถานที่ตั้งและสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม และการสนับสนุนจากชุมชน จุดอ่อนคือ จำนวนไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาด้านการเดินทาง ขาดการประชาสัมพันธ์ โอกาส คือ การสนับสนุนจากมหาเถรสมาคมและหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายความร่วมมือ และอุปสรรค คือ ขาดแคลนทุนทรัพย์ เยาวชนขาดความสนใจ 2. องค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด คือหลักสี่ปายะ 7 ได้แก่ ด้านอวาสสี่ปายะ สภาพแวดล้อมที่สงบ ร่มรื่น อากาศดี ด้านโคจรสี่ปายะ การเดินทางสะดวกสบาย ด้านภัสสสี่ปายะ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้านบุคคลสี่ปายะ พระวิปัสสนามีความรู้และประสบการณ์ ด้านโภชนสี่ปายะ อาหารที่สะอาดถูกหลักโภชนาการ ด้านอุตุสี่ปายะ อากาศดีไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป และด้านอิริยาปถสี่ปายะ การจัดการอิริยาบถที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล

* Received October 13, 2024; Revised November 19, 2024; Accepted November 19

3. การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ใช้หลักบริหารจัดการ 3 ด้าน คือ ด้านสถานที่ที่มีห้องปฏิบัติธรรมที่สะดวก สะอาด สงบปลอดภัย ด้านพระวิปัสสนาที่มีทักษะการถ่ายทอดที่ดี มีการประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพการสอน การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างเครือข่ายและการประชาสัมพันธ์กิจกรรม

คำสำคัญ: การพัฒนา; การบริหารจัดการ; สำนักปฏิบัติธรรม

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the management conditions of meditation centers, 2. To study the management components of meditation centers, and 3. To propose guidelines for the development of meditation center management in monasteries in Trat Province. This research was a mixed method. The quantitative research and data were collected from 367 samples who were service users using questionnaires. The qualitative research and data were collected using in-depth interviews with 18 key informants and focus group discussions with 11 experts.

The research results were found that 1. The management conditions of meditation centers and management based on the principles of Sappaya, by overall, were at a moderate level. The management conditions of meditation centers had strengths in terms of location and facilities, an environment that were conducive to meditation practice, and support from the community. Weaknesses were insufficient numbers, lack of efficient personnel, transportation problems, and lack of public relations. Opportunities were support from the Supreme Sangha Council and government agencies, and cooperation networks. Obstacles were lack of funds and lack of interest from youth. 2. The management components of meditation centers in Trat Province were the principles of Sappaya 7: Sappaya Abode, peaceful and shady environment, good air, and Sappaya travel. Convenient transportation, food and beverage supply, effective communication, knowledge and experience of the Vipassana monk instructors, nutrition and food supply, clean and nutritious food, weather and climate supply, good weather, not too hot or cold, and posture and posture management that is appropriate for each person. 3. Development of the

management of meditation centers in monasteries in Trat Province used 3 management principles: the location has a meditation room that were convenient, clean, quiet and safe, the Vipassana monk instructors had good teaching skills, evaluation to develop teaching quality, effective management, and networking and public relations for activities.

Keywords: Development; Management; Meditation Center

บทนำ

ในสมัยพุทธกาล การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมมุ่งสู่โลกุตตรปัญญาเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุพระนิพพาน ผ่านการอบรมจิตให้สงบจากกิเลสนิวรณ์ตามหลักพระสัทธรรม 3 ประการ คือ ปรีชา (คันถธุระ) ปฏิบัติ (วิปัสสนาธุระ) และปฏิเวธ (การบรรลุมรรคผลนิพพาน) การปฏิบัติก็มีพื้นฐานจึงมีความสำคัญในการพัฒนาจิตให้มีคุณภาพ เพราะกายและจิตเป็นส่วนประกอบสำคัญที่เกี่ยวพันกัน หากจิตดีจะนำไปสู่การกระทำและคำพูดที่ดี ซึ่งนำมาซึ่งความสุข ส่วนจิตไม่ดีนำไปสู่การกระทำและคำพูดที่ชั่ว ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ การปฏิบัติก็มีพื้นฐานจึงเป็นการฝึกจิตให้มีสมาธิ ภูมิรู้เท่าทันโลก กำจัดกิเลสเพื่อเข้าสู่มรรคผลนิพพานในที่สุด

ปัจจุบัน สังคมไทยพัฒนาอย่างก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่ขณะเดียวกัน ความเสื่อมทางจิตใจก็เพิ่มขึ้น วัฏเขตนทางใจที่ต่ำที่สุดคือการปฏิบัติธรรม ฝึกสมาธิเพื่อสร้างสติปัญญา รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและปัญหาชีวิต การฝึกสมาธิวิปัสสนาก็มีพื้นฐานสามารถแก้ปัญหาสังคมไทยได้ แต่การให้ประชาชนสนใจปฏิบัติธรรมอย่างแพร่หลายต้องการปัจจัยสนับสนุน เช่น วัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีสถานที่เหมาะสมและพระวิปัสสนาจารย์ที่มีคุณภาพ (พระครูวรดิตถ์ธรรมภรณ์ และคณะ, 2021) สำนักปฏิบัติธรรมต้องมียอดประกอบสำคัญ เช่น ที่พัก อาหาร บุคคลรอบข้าง และหลักสูตรการอบรมที่มีมาตรฐาน สถานที่ปฏิบัติต้องสงบ ร่มรื่น และปราศจากสิ่งรบกวน เพื่อสร้างความสบายกาย สบายใจ และความสุขภายในให้ผู้ปฏิบัติธรรม การบริหารจัดการวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมมีหลายวิธี บางแห่งมีการจัดการปฏิบัติในระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงการถือศีลอุโบสถตามความสะดวกของผู้มาปฏิบัติ ในจังหวัดตราดมีสำนักปฏิบัติธรรม 9 แห่ง เช่น วัดบางปรือ วัดท่าโสม และวัดอื่น ๆ แต่ละแห่งมีรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ที่ต่างกันตามบริบทของแต่ละสำนัก เนื่องจากเจ้าสำนักแต่ละแห่งมีศักยภาพและวิธีการบริหารที่แตกต่างกัน ทำให้รูปแบบการปฏิบัติต่างกัน ผู้บริหารสำนักจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ เช่น สถานที่ บุคลากร และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แม้ประเทศไทยจะมีวัดมากมายที่สอนวิปัสสนากรรมฐาน แต่ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ทำให้ประชาชนห่างเหินจากวัดและบทบาทของวัดในชุมชนลดลง ปัจจุบันสำนักปฏิบัติธรรมเผชิญปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แม้มหาเถรสมาคมจะส่งเสริมการตั้งหน่วยอบรมประชาชนและจัดหลักสูตรการสอนที่สอดคล้องกัน แต่ยังมีวัดเพียง 1,744 แห่ง จาก 43,135 แห่ง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566) ที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม การบริหารจัดการแตกต่างกันไปตามบริบทชุมชน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการปฏิบัติ การปรับปรุงการบริหารให้เป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพจึงสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคุณภาพของผู้ปฏิบัติธรรม ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดตราด มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด 9 แห่งตามมติมหาเถรสมาคม แม้จะเป็นที่ยอมรับ แต่ละแห่งมีมาตรฐานแตกต่างกัน (พระครูวิโรจน์เชมคุณ (ไพโรจน์ เชมจิตโต), 2563) ดำเนินกิจกรรมตามแนวคิดของเจ้าสำนัก ขาดการประสานงานกัน ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ นอกจากนี้ ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ ขาดเทคนิคในการสอน และบางเจ้าสำนักขาดความรู้ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสมัยใหม่ ทำให้การวางแผน ควบคุม และประเมินผลไม่เป็นระบบ ส่งผลให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพทำได้ยาก

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราดที่มีความเป็นไปได้ในการนำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบและเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ มาใช้ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยรวมอย่างมีคุณภาพมากที่สุด ตรงตามวัตถุประสงค์ของมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ประชาชนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด 9 แห่ง ได้แก่ 1. วัดบางปรือ 2. วัดท่าโสม 3. วัดแหลมมะขาม 4. วัดไผ่ล้อม 5. วัดธรรมาภิมุข 6. วัดขำราก 7. วัดสุวรรณมงคล 8. วัดเนินตากแดด และ 9. วัดป่าวิสุทธิธรรม ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด 9 แห่ง จำนวน 4,444 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 367 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ และทำการสุ่มโดยบังเอิญ

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 18 รูปหรือคน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มผู้กำหนดนโยบาย จำนวน 4 รูป 2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 4 รูป 3. กลุ่มผู้สนับสนุน จำนวน 2 ท่าน 4. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 3 คน 5. กลุ่มนักวิชาการการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 3 รูปหรือคน ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากพระสังฆาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 11 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณเครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด แบ่งออกเป็น 4 ตอน จำนวน 81 ข้อทำการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ หรือ IOC ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.852

การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด โดยกำหนด

ประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ สามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ถึงสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ทั้ง 9 แห่ง เพื่อขอความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นดำเนินการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 367 ชุด และเก็บกลับด้วยตัวเอง ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่เก็บมาได้ แล้วนำไปลงรหัส เพื่อวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยขอหนังสือจากผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเฉพาะทำการนัดวัน เวลา และสถานที่ ดำเนินการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนด ขออนุญาตใช้การจดบันทึก การบันทึกเสียง นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสม ทำการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์แต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล และสภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) จัดหมวดหมู่และสาระของข้อมูลที่ได้เป็นประเด็นหลัก ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

สภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ภาพรวมพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ ($\bar{X} = 3.38$) ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 3.37$) และด้านวิทยากร/บุคลากร ($\bar{X} = 3.36$) ตามลำดับ องค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.81$) เมื่อพิจารณา

เป็นรายด้านพบว่า อยู่ระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านอवासสัปปายะ ($\bar{X} = 3.43$) ด้านโภชนสัปปายะ ($\bar{X} = 3.40$) ด้านภัสสสัปปายะ ($\bar{X} = 3.37$) ด้านโคจรสัปปายะ ($\bar{X} = 3.36$) ด้านอุตุสัปปายะ และด้านอิริยาพลสัปปายะ ($\bar{X} = 3.32$) ตามลำดับ

จุดแข็ง สำนักปฏิบัติธรรมตั้งอยู่ในทำเลที่เดินทางสะดวก มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน ปลอดภัย และบรรยากาศสงบเหมาะกับการปฏิบัติธรรม การจัดการเป็นระบบภายใต้การดูแลของคณะสงฆ์และเจ้าอาวาส พร้อมการสนับสนุนจากประชาชนและหน่วยงานรัฐ สถานที่สะอาด กว้างขวาง และเงียบสงบ ช่วยเสริมสร้างสมาธิและจิตใจของผู้ปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่หลักธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ และได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการจัดกิจกรรม **จุดอ่อน** จำนวนสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดตราดมีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้มาปฏิบัติธรรม ส่งผลให้เกิดความแออัดและผู้สนใจบางส่วนพลาดโอกาส บางแห่งขาดบุคลากรที่มีความรู้และการใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ธรรมะ การบริหารจัดการไม่ทั่วถึง ทำให้กิจกรรมไม่มีประสิทธิภาพ การเดินทางลำบากเนื่องจากเส้นทางซ่อมแซมหรือขาดขนส่งสาธารณะ และการประชาสัมพันธ์ไม่ครอบคลุม **โอกาส** สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดตราดได้รับการสนับสนุนจากมหาเถรสมาคมและหน่วยงานรัฐ จะช่วยให้ได้รับทรัพยากรที่จำเป็นในการพัฒนา นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดต่าง ๆ จะช่วยจัดกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การพัฒนาคุณภาพการจัดการในด้านสถานที่ การบริการ และการคัดเลือกพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ จะเพิ่มความน่าเชื่อถือและดึงดูดผู้มาปฏิบัติธรรม **อุปสรรค** สำนักปฏิบัติธรรมในตราดเผชิญปัญหาประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมลดลงและไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ขาดงบประมาณพัฒนาสถานที่และมาตรฐานกิจกรรม ส่งผลให้คุณภาพลดลงและรองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้ไม่เต็มที่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความนิยมศาสนาอื่นเป็นอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อีกทั้งเยาวชนขาดความสนใจ ทำให้การสืบสานพระพุทธศาสนาในอนาคตเป็นเรื่องท้าทาย

2. องค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ประกอบด้วย 7 ด้าน ตามหลักสัปปายะ 7 ได้แก่ 1. ด้านอवासสัปปายะ (อาคารสถานที่) สำนักปฏิบัติธรรมควรตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สงบ ร่มรื่น อากาศบริสุทธิ์ เอื้อต่อการปฏิบัติสมาธิ มีสถานที่สะอาดและอากาศถ่ายเทดี แต่บางแห่งยังขาดที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการพักระยะยาว ส่วนใหญ่รองรับทั้งชายและหญิง แต่ควรปรับปรุงให้เหมาะกับผู้หญิงมากขึ้น ความสะอาดและการดูแลสถานที่เป็นสิ่งสำคัญ และควรมีการซ่อมแซมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ตรงกับความต้องการในปัจจุบัน 2. ด้านโคจรสัปปายะ (การสัญจร) การเดินทางไปสำนักปฏิบัติธรรมในตราดสะดวกสบายด้วยเส้นทางที่ดีและใกล้ตัว

เมือง ส่วนใหญ่มีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น ถนนที่เรียบร้อยและการเข้าถึงปลอดภัย หลายแห่งจัดเตรียมบริการต่าง ๆ เช่น สถานที่ป็นชบาตใกล้แหล่งอาหาร อย่างไรก็ตาม บางแห่งยังต้องการการพัฒนาเส้นทางเพื่อให้การเดินทางราบรื่นขึ้นและส่งเสริมประสบการณ์ที่ดีในการปฏิบัติธรรม 3. ด้านภัสสสัปปายะ (การสนทนา) การสื่อสารภายในสำนักปฏิบัติธรรมสอดคล้องกับหลักธรรม ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และความเข้าใจในธรรมะอย่างมีคุณค่า การพูดคุยเข้าใจง่ายและราบรื่น สร้างความมั่นใจในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและลดความยุ่งยากในการสื่อสาร แม้จะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่การสื่อสารยังเน้นเรื่องที่ดีและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ บางสำนักปฏิบัติธรรมอาจต้องปรับปรุงด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้นและทำให้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น 4. ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) บุคคลในสำนักปฏิบัติธรรมมีความรู้และความสามารถในการบรรยายธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจหลักธรรมได้ดีขึ้น การมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีประสบการณ์เพิ่มคุณภาพการเรียนรู้และสร้างแรงจูงใจ การสนับสนุนจากข้าราชการและภาครัฐทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะการฝึกอบรมและกิจกรรมทางจิตวิญญาณ การสื่อสารภายในสำนักเข้าใจง่าย แต่บางแห่งควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น การพัฒนาทักษะในด้านนี้จะช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลมีประสิทธิภาพมากขึ้น 5. ด้านโภชนาสัปปายะ (อาหาร) สำนักปฏิบัติธรรมในตราดมีอาหารหลากหลายและมีคุณภาพ ทั้งคาวหวานและผลไม้ที่ตอบสนองสุขภาพของผู้ปฏิบัติธรรม การเตรียมอาหารสะอาดและถูกหลักโภชนาการเป็นสิ่งสำคัญ ทุกงานปรุงอย่างพิถีพิถันและปลอดภัยจากสารปนเปื้อน ผู้ปฏิบัติธรรมจึงมั่นใจในสุขภาพ อาหารจัดเตรียมอย่างเหมาะสมและตรงเวลา โดยมีเจ้าภาพคอยถวายอาหารอย่างเพียงพอ จังหวัดตราดมีวัตถุดิบสดใหม่จากทะเลและผักผลไม้ ทำให้การจัดเลี้ยงอาหารมีคุณภาพและตอบสนองความต้องการได้ดี 6. ด้านอุตุสัปปายะ (สภาพแวดล้อม) จังหวัดตราดมีอากาศบริสุทธิ์และเย็นสบาย เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม ผู้เข้าร่วมสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้สะดวก บรรยากาศร่มรื่นจากต้นไม้และแหล่งน้ำช่วยสร้างความสงบและเพิ่มสมาธิ การออกแบบวัดมีการถ่ายเทอากาศดี ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมรู้สึกสบายในระหว่างกิจกรรม ซึ่งส่งเสริมสุขภาพและประสิทธิภาพในการปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมยังช่วยให้ผู้สูงอายุและเด็กเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างสบาย โดยไม่ต้องกังวลเรื่องสภาพอากาศ ทำให้การปฏิบัติธรรมเข้าถึงได้ง่ายสำหรับทุกคน 7. ด้านอิริยาปลสัปปายะ (รูปแบบการปฏิบัติ) การจัดการอิริยาบถ เช่น ยืน เดิน นั่ง และนอน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการปฏิบัติธรรม การมีฐานปฏิบัติที่รองรับอิริยาบถหลากหลายช่วยให้ผู้ปฏิบัติเลือกใช้ตามความสะดวก การออกแบบสถานที่ให้ปลอดภัยและสะดวกสบายส่งเสริมสมาธิและความสงบ ควรจัดสรรพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ

และให้ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนอิริยาบถตามความต้องการของแต่ละบุคคล การคำนึงถึงความแตกต่างด้านอายุและสุขภาพช่วยให้ทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม การให้ความอิสระในการปรับเปลี่ยนอิริยาบถเสริมสร้างความพึงพอใจและมุ่งมั่นในการปฏิบัติธรรม

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ควรพัฒนาการบริหารจัดการใน 3 ด้าน คือ 1. ด้านสถานที่ วัดควรมีห้องปฏิบัติธรรมที่อากาศถ่ายเทดี มีพัดลม อาสนะเพียงพอ และห้องน้ำแยกชายหญิงที่สะอาด สถานที่ควรร่มรื่นสงบ และเอื้อต่อการทำสมาธิ มีห้องสงบจิตใจและโรงอาหารที่ถูกต้องลักษณะ การจัดที่จอดรถและที่พักควรเป็นระเบียบ พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาด ควรมีกองรักษาความปลอดภัย แสงสว่างเพียงพอ และการจัดการขยะอย่างเป็นระบบเพื่อรักษาความสะอาด 2. ด้านพระวิปัสสนาจารย์/บุคลากร การอบรมบุคลากรและวิทยากรอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเพิ่มความรู้ในหลักธรรมและตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรม วิทยากรควรบรรยายเข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่เข้าถึงได้ทุกกลุ่ม ควรเพิ่มจำนวนวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญหลากหลายเพื่อการสอนที่ครอบคลุม การประเมินผลวิทยากรช่วยปรับปรุงคุณภาพการสอนและเสริมสร้างความเชื่อมั่นของผู้ปฏิบัติธรรม 3. ด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการสถานที่ เวลา และที่พักที่ดีช่วยให้การปฏิบัติธรรมราบรื่น การประชาสัมพันธ์ผ่านโซเชียลมีเดียและสื่อสิ่งพิมพ์เพิ่มผู้เข้าร่วมและเชื่อมความสัมพันธ์กับชุมชน การสร้างเครือข่ายกับประชาชนและมีแผนบริหารระยะยาวช่วยให้สำนักปฏิบัติธรรมเติบโตอย่างยั่งยืนและมั่นคง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด สำนักปฏิบัติธรรมมีจุดแข็งด้านการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยตั้งอยู่ในทำเลสะดวกเดินทางและมีสิ่งอำนวยความสะดวก บรรยากาศสงบเงียบช่วยส่งเสริมการปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ การบริหารจัดการภายใต้การดูแลของคณะสงฆ์ พร้อมการสนับสนุนจากประชาชนและหน่วยงานรัฐ ทำให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่น และการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนผ่านสื่อต่างๆ ยังเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิลาศ กาญจนธรรม (เล็ก สุขุมมปญโญ) (2557) เรื่อง รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 มีความพร้อมทั้งในด้านสถานที่และบุคลากร และนำแนวคิดการจัดการสมัยใหม่มาใช้ในการบริหาร ซึ่งช่วยให้ดำเนินการตามมาตรฐานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่งผลให้มีความเข้มแข็งและสามารถสนับสนุนการดำเนินงานได้

อย่างยั่งยืน จุดอ่อนของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดตราด โดยจำนวนสำนักที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรม ทำให้เกิดปัญหาความแออัดและการเข้าถึงบริการที่ไม่สะดวก ขาดบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์กิจกรรมยังไม่ครอบคลุม ทำให้ผู้ที่สนใจไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและบริการที่มีอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหากังวาล ธีรธมโม (ศรชัย) (2557) เรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พบว่า อาคารในสำนักไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ และมีสภาพทรุดโทรม สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ รวมถึงการขาดวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของเจ้าสำนักและประสบการณ์ของพระวิทยากร ซึ่งให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อรองรับความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมให้ดีขึ้น และสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โอกาสในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะการพัฒนาสถานที่และเส้นทางการเข้าถึง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม การขยายจำนวนสำนักปฏิบัติธรรมจะช่วยรองรับผู้สนใจที่เพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดต่าง ๆ จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการจัดกิจกรรมและการปฏิบัติธรรม อีกทั้งยังมีโอกาสในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวรดิตถ์ธรรมมาภรณ์ และคณะ (2564) เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมหาสารคาม พบว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ และภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อุปสรรคสำคัญคือการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึงทำให้ประชาชนไม่รู้จักกิจกรรมที่จัดขึ้น ส่งผลให้จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมลดลง สำนักปฏิบัติธรรมขาดงบประมาณในการพัฒนาสถานที่และกิจกรรมที่เหมาะสม ซึ่งเป็นอุปสรรคในการรองรับผู้เข้าร่วมที่เพิ่มขึ้น การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายยังเป็นเรื่องยาก เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมในจังหวัดตราด ความสนใจของเด็กและเยาวชนในกิจกรรมปฏิบัติธรรมยังน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของมนตรัฐ ยานันทบุญสิริ (2565) เรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พบว่า พบว่าโครงสร้างการบริหารยังไม่ชัดเจน ขาดความทันสมัย และขาดการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ เจ้าสำนักและพระวิปัสสนาจารย์มีความรู้ความสามารถและเป็นแบบอย่างที่ดี แต่ระบบการคัดสรรบุคลากรยังขาดความชัดเจน ด้านการบริหารงบประมาณ ส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาค ซึ่งส่งผลให้ขาดการกำกับ ติดตาม และประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงไม่มีแผนยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับกิจกรรมที่ดำเนินการ ทั้งนี้ ควรมีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้ชัดเจน

พัฒนาหลักสูตรและงบประมาณให้ทันสมัยและโปร่งใส รวมถึงนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด องค์ประกอบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด มี 7 องค์ประกอบตามหลักสัปปายะ 7 ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัสสสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนะสัปปายะ อุตุสัปปายะ และอิริยาปถสัปปายะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยธรศิริเชษฐ์ (ปूरักษ์) (2565) เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการเสนาสนะที่พึงประสงค์ของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเสนาสนะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เน้นความสะดวก ความสะดวก และความปลอดภัยสำหรับพระสงฆ์และสามเณร โดยมีการจัดแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสอย่างชัดเจน รวมถึงการดูแลสุขอนามัยและการติดตั้งอุปกรณ์ป้องกันอุบัติเหตุอย่างสม่ำเสมอ และงานวิจัยของพระมหาอัครวัฒน์ กิตติญาโณ (เหมือนพันธ์) (2564) เรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการเสนาสนะของวัด ตามมาตรฐานสุขาภิบาลในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการเสนาสนะในจังหวัดชัยภูมิ ต้องมีแสงสว่างเพียงพอและป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด รวมถึงการให้ความรู้แก่เด็กเยาวชนและการรักษาสุขลักษณะของอาหารและหอฉัน

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ การปรับปรุงสถานที่ในสำนักปฏิบัติธรรมมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติธรรม ควรออกแบบให้มีอากาศถ่ายเทสะดวก มีอุปกรณ์เพียงพอและห้องน้ำที่สะอาด รวมถึงจัดการที่จอดรถและที่พักสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งจะเพิ่มความสะดวกสบายให้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระพิพัฒน์ ไสภณจิตโต (ทับงาม) (2563) เรื่อง การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา พบว่า ควรจัดสถานที่ให้สงบร่มรื่น มีพื้นที่สีเขียว และใช้วัสดุธรรมชาติในการก่อสร้าง และต้องมีอาคารรองรับการเดินจงกรมและนั่งสมาธิที่เหมาะสม เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมควรมีความรู้ ความสามารถ และภาวะผู้นำที่ดี เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม อีกทั้งการบริหารจัดการควรใช้หลักการสมัยใหม่เพื่อวางแผนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยรวม การพัฒนาด้านสถานที่และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเพิ่มความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติธรรม และส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้มีความเข้มข้นและต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น ด้านพระวิปัสสนาจารย์/บุคลากร การพัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากรในสำนักปฏิบัติธรรมมีความสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการสอน ควรจัดการอบรมและประเมินผลการปฏิบัติงานของวิทยากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเพิ่มจำนวนวิทยากรที่มีความรู้จะช่วยรองรับผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้มากขึ้น สอดคล้องกับ

งานวิจัยของเนรชมา คักดีศิริสัมพันธ์ (2557) เรื่อง พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม พบว่า ควรเน้นการพัฒนาศาสนสถาน ที่ สื่อ และหลักสูตร โดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 สำหรับคณะสงฆ์ และสร้างศูนย์การเรียนรู้ทางธรรมครบวงจรสำหรับคฤหัสถ์ การจัดการอบรมและการประเมินผลอย่างมีระบบจะช่วยให้การบริหารจัดการสอดคล้องกับหลักธรรม เช่น ไตรสิกขา และเมตตา ซึ่งจะส่งเสริมการปฏิบัติธรรมและช่วยรักษาหลักธรรมให้กับคนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบต่อไป ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการวางแผนบริหารจัดการที่ดี ทั้งด้านสถานที่ เวลา และการพักอาศัย รวมถึงการประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างทั่วถึงผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น โซเชียลมีเดีย และสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อให้การดำเนินงานมีความยั่งยืนและถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของอารีย์ เกาะเด่น และกฤษฎา นันทเพ็ชร (2561) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์ปฏิบัติธรรมในประเทศไทย สหรัฐอเมริกา พบว่า สภาพทั่วไปด้านการบริหารจัดการ ยังขาดปัจจัยในการดำเนินการขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำงาน ด้านวิทยากรหรือบุคลากร พระธรรมทูตมีความรู้ด้านสถานที่ มีการเข้าพื้นที่เพื่อการตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม การพัฒนารูปแบบการบริหาร คือ ด้านการบริหารจัดการ ต้องใช้กลยุทธ์เพื่อสนับสนุนการทำงานโดยตั้งเป้าหมายให้ชัดเจน มีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานให้ตรงกับทักษะความชำนาญ มีการวางแผนกิจกรรมทั้งระยะสั้นและระยะยาว ด้านวิทยากร มีความรู้ ความประพฤติดี และสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการ 3 ด้าน โดยบูรณาการร่วมกันกับการบริหารจัดการตามหลักสัปปายะ 7 เพื่อให้ครอบคลุมสภาพการบริหารจัดการที่เป็นอยู่สามารถผลักดันจุดเด่น แก้ไขจุดด้อย รวมถึงการนำโอกาสและอุปสรรคมาใช้ในการโดยการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดตราดต้องดำเนินการตามหลักสัปปายะ 7 ด้าน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม การจัดการสถานที่ (อาวาสสัปปายะ) ที่ควรมีสภาพแวดล้อมสงบ ร่มรื่น พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและการดูแลสถานที่ที่ดี การเดินทาง (โคจรสัปปายะ) ควรสะดวก ปลอดภัย แต่บางแห่งยังต้องพัฒนาเส้นทางให้ราบรื่นยิ่งขึ้น การสื่อสาร (ภัสสสัปปายะ) ควรมีการสื่อสารที่เข้าใจง่ายและการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย การจัดการบุคลากร (บุคคลสัปปายะ) เน้นการมีวิทยากรที่มีความรู้และทักษะในการสอนธรรมะ การจัดการอาหาร (โภชนสัปปายะ) ควรมีคุณภาพ สะอาด และถูกหลักโภชนาการ สภาพแวดล้อม (อตุสัปปายะ) ควรเหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ส่งเสริมความสงบและสมาธิ และการจัดการรูปแบบการปฏิบัติ (อิริยาบถสัปปายะ) ควรยืดหยุ่นและเหมาะสมกับทุกเพศวัย และเพื่อพัฒนาให้สำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ควรมุ่งเน้นการปรับปรุง 3 ด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนาสถานที่ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม การพัฒนาบุคลากรและวิทยากรให้มีทักษะการสื่อสารและความรู้ที่ทันสมัย และการบริหารจัดการที่มีแผนระยะยาวเพื่อรองรับการเติบโตและความยั่งยืนของสำนักปฏิบัติธรรมในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรจัดทำนโยบายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม โดยการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดเพื่อกำกับดูแลและประสานงานการดำเนินงานของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดตราด
3. รัฐบาลและองค์กรที่รับผิดชอบควรมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความรู้ความสามารถในการบรรยายธรรมะและการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สำนักปฏิบัติธรรมควรปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม เช่น มีห้องปฏิบัติธรรมที่สะอาด มีอุปกรณ์ที่เพียงพอ เพื่อรองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2. บุคลากรในสำนักปฏิบัติธรรมควรพัฒนาทักษะการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ของบุคลากรในสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อให้สามารถเผยแพร่หลักธรรมคำสอน และข้อมูลกิจกรรมปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น

3. สำนักปฏิบัติธรรมควรส่งเสริมการฝึกอบรมบุคลากรและวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในการบรรยายธรรมะให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมของประชาชนในจังหวัดตราด เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม

2. ควรวิจัยเปรียบเทียบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดตราดกับจังหวัดอื่น ๆ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม

3. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อประเมินผลการปฏิบัติธรรมที่มีต่อชีวิตประจำวันของผู้ปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

เนรรัชมา คักดีศิริสัมพันธ์. (2557). *พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม* (ดุष्ฎิ นิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวรดิตถ์ธรรมาภรณ์. และคณะ. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมหาสารคาม. *Journal of Buddhist Education and Research: JBER*, 7(2), 67-76.

พระครูวินัยธรศิริเชษฐ์ สิริวิฑฒโน (ปู้รักษ์). (2565). *รูปแบบการบริหารจัดการเสนาสนะที่พึงประสงค์ของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (ดุष्ฎิ นิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิโรจน์เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต). (2563). รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(5), 12-25.

พระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็ก สุธมมปญโญ). (2557). *รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพิพัฒน์ โสภณจิตฺโต (ทับงาม). (2563). *การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากังวาล ธีรธมฺโม (ศรชัย). (2557). *การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอัศววัฒน์ กิตติญาโณ (เหมือนพันธ์). (2564). *การพัฒนาการบริหารจัดการเสนาสนะของวัดตามมาตรฐานสุขภาพในจังหวัดชัยภูมิ* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มนตรีธัช ยานันท์บุญสิริ. (2565). ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด. *วารสารสันติศึกษา*, 10(6), 2384 - 2396.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2566). *ทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตามมติมหาเถรสมาคม*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2566, จาก <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/20/iid/32919>
- อารีย์ เกาะเต้น และกฤษฎา นันทเพ็ชร. (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์ปฏิบัติธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(4), 1448 - 1460.